

שם העבודה : השלמה של אמהות עם האבחון של ילדיהן עם פיגור - הקשר עם התנהגות

אמהית והתקשרות של הילד

שנה : 2011

רשות המחקר : אונ' חיפה

מס' קטלוגי : 549

שם המגיש : רינת פניגר שאל

שם המנחה : פרופ' דוד אופנהיים

חיבור לשם קבלת התואר "דוקטור לפילוסופיה"

תקציר המחקר

הורות לילד בעל לקות אינטלקטואלית (פיגור שכלי) מציבה אתגרים ייחודיים. ההורים נדרשים להתאים את הציפיות והתקוות לילדם ולקבל או "להשלים" עם הרגשות שקשורים לאבחנת ילדם כבעל לקות אינטלקטואלית. בהתאם לתאוריית ההתקשרות, להשלמה של ההורים יש השלכות משמעותיות לא רק על רווחתם שלהם אלא גם על התפתחות הילד. זאת בגלל שחוסר השלמה יכול לפגוע ביכולתם של ההורים להגיב בצורה רגישה ומותאמת לסיגנלים הרגשיים של הילד. מטרת המחקר הנוכחי הייתה לבחון את ההשלמה של אימהות עם ההרגשות ועם המחשבות הנלוות לאבחנה של ילדן כבעל לקות אינטלקטואלית, וכן לבחון את ההשפעה של ההשלמה האימהית על אינטרקציות אם-ילד ועל איכות ההתקשרות של הילד. שיערנו כי אימהות שמראות השלמה עם האבחנה של ילדן בעל הלקות אינטלקטואלית תגלנה יותר רגישות במהלך אינטרקציה עם ילדן וכן הילדים יהיו בעלי סיכוי גבוה יותר להתקשרות בטוחה. עוד שיערנו כי הקשר בין השלמה אימהית להתקשרות יתנוך בצורה חלקית או מלאה על ידי רגישות אימהית. ייתכן וקל יותר להשלים עם אבחנה פחות חמורה, ולכן נבדק הקשר בין חומרת האבחנה להשלמה אימהית. כמו כן בדקנו את הקשר בין המשתנים העיקריים של המחקר לגורמים פסיכו-סוציאליים אצל האם הכוללים מצוקה אימהית, תמיכה חברתית והשפעה על המשפחה. שלושים ושניים ילדי גן בגילאי 2.5-5.5 ואימהותיהם גויסו להשתתף במחקר. כל הילדים אובחנו כבעלי לקות אינטלקטואלית ללא אטיולוגיה ידועה (non-syndromic Intellectual Disability). לילדים המשתתפים במחקר לא היו בעיות רפואיות ידועות אחרות. כחלק מהליך המחקר עברו המשתתפים אבחון נוסף. באבחון נעשה שימוש במבחן מולן (Mullen Scales of

Vineland (Early Learning, 1995) אשר מנפיק ציוניי מנת משכל (IO) וכן במבחן וינלנד (Vineland)
 (Adaptive Behavior Scales, 1984) אשר מנפיק ציוניי התנהגות מסתגלת. נעשה שימוש בריאיון
 תגובה לאבחנה (Reaction to Diagnosis Interview - RDI) (Marvin & Pianta, 1993) כדי
 להעריך את ההשלמה של אימהות עם האבחנה של ילדן. בעקבות הריאיון סווגו האימהות
 ל"משלימות" ול"לא משלימות" עם האבחנה. כמו כן נעשה שימוש בסולם זמינות רגשית (Emotional
 Availability Scales, Biringen, Robinson & Emde, 1998) כדי להעריך רגישות אימהית
 במהלך אינטרקציית אם-ילד בשלוש אפיזודות משחק: משחק חופשי, משחק מובנה בפאזל ומשחק
 חברתי ללא צעצועים. לבסוף נעשה שימוש בסיטואציית הזרה (Strange Situation procedure,)
 (Ainsworth, Blegar, Water & wall, 1978) כדי להעריך את איכות ההתקשרות של הילד לאמו.
 כמו כן נעשה שימוש בשאלונים כדי להעריך גורמים פסיכו-סוציאליים אצל האם שעשויים להיות
 קשורים להשלמה אימהית עם האבחנה: Brief Symptom Inventory להערכת מצוקה אימהית,
 Family Impact Questionnaire להערכת השפעה על המשפחה, ו-Social Network Form-1
 להערכת התמיכה החברתית של האימהות.

28% מהאימהות נמצאו משלימות עם האבחנה, בעוד ש-72% נמצאו לא משלימות עם
 האבחנה. לא נמצא קשר בין השלמה אימהית עם האבחנה לחומרת האבחנה. כמו כן לא נמצא קשר
 בין מאפיינים פסיכו-סוציאליים של האם להשלמה אימהית.

בהתאם להשערות נמצא כי אימהות אשר משלימות עם האבחנה של ילדן בעל הלקות
 האינטלקטואלית מראות רגישות רבה יותר במהלך משחק חופשי ובמהלך משחק חברתי. לא נמצאו
 הבדלים מובהקים ברגישות של אימהות משלימות לעומת אימהות לא משלימות במהלך משחק
 הפאזל. כמו כן נמצא קשר חיובי בין רגישות אימהית במהלך המשחק החופשי לבין איכות
 ההתקשרות של הילד. בניגוד להשערות לא נמצא קשר בין השלמה אימהית להתקשרות של הילד.
 הקשרים שנמצאו בין השלמה ורגישות אימהית לבין איכות ההתקשרות של הילד נשארו גם כאשר
 שלטנו בהשפעה של רמת הלקות האינטלקטואלית של הילד. ממצא זה יכול להצביע על כך שחומרת
 המוגבלות איננה קובעת באופן בלעדי את איכות אינטרקציית האם-ילד.

זהו המחקר הראשון שבדק את ההשלמה של אימהות עם ילדים בעלי לקות אינטלקטואלית.
 חלק מההסבר למספר הנמוך יחסית של אימהות שמראות השלמה עם האבחנה עשוי להיות טמון

במאפיינים הייחודיים של אבחנה של לקות אינטלקטואלית, שעלולים להשפיע על תהליך ההשלמה של האימהות. המספר הנמוך יחסית של אימהות שמראות השלמה עם האבחנה של ילדן בעל הלקות האינטלקטואלית מעורר דאגה בעיקר לאור הממצאים כי השלמה עם האבחנה נמצאה קשורה לרגישות אימהית. כמו כן לתוצאות המחקר עשויות להיות השלכות לגבי התערבויות עבור ילדים בעלי לקות אינטלקטואלית ועבור משפחותיהם. בעקבות התוצאות אפשר לטעון כי עבודה עם הורים על מחשבותיהם ורגשותיהם לגבי האבחנה של ילדם עשויה לקדם רגישות הורית. תרומה חשובה של מחקר זה היא ההתמקדות בהבדלים אינדיבידואלים בין הורים לילדים בעלי לקות אינטלקטואלית ולא בהבדלים בין-קבוצתיים, אולם נדרשים מחקרים נוספים כדי להבין טוב יותר הבדלים אלו וכדי לתמוך ולסייע בהתפתחותם של ילדים בעלי לקות אינטלקטואלית. המדגם הקטן יחסית הוא אחת המגבלות העיקריות של מחקר זה. מגבלות נוספות והצעות למחקרי המשך נידונות בגוף העבודה.